

CIRKELEN ROND HET NEST

De debuutbundel *Binnenplaats* van Joost Baars

Met de debuutbundel van Joost Baars, *Binnenplaats*, is er een nieuwe kraal geregen aan het snoer met dichters als Guillaume van der Graft, C.O. Jellema, Willem Jan Otten en Hans Groenewegen, voor wie religie, denken en poëzie in elkaars verlengde liggen.

Je kunt het bij de bundel van Baars aan de buitenkant niet zien, niet aan de titel, niet aan de illustratie voorop (een rood hart, losgesneden, langs een bospad), niet aan de tekst achterop, maar zo gauw je de bundel opent, kun je er niet omheen: je stuit op een motto waarin wordt gedefinieerd wat bidden is, op een reeks gedichten waarin iemand in een mix van plechtig en alledaags consequent wordt aangesproken als Jij (met hoofdletter), op vertalingen van de tot het katholicisme bekeerde negentiende-eeuwer Gerard Manley Hopkins. En na wat googelen blijken alle andere motto's ontleend te zijn aan dichters voor wie poëzie en religieuze verkenning nagenoeg samenvallen.

Je gelooft je ogen niet als je in de eerste afdeling geen enkele zin of eigenaam met een hoofdletter ziet beginnen, maar wel iedere Je, Jij, Jou, Jouw, Jouwe. En het duurt lang voordat dit ge-Tutoyeer niet alleen maar vreemd pompeus klinkt. Natuurlijk wordt God erin aangesproken (met een dubbelzinnigheid die doet denken aan de cyclus "G" van Koplant), maar even vaak is de aangesprokene een lege ruimte of, heel concreet, de binnenplaats waar de ik op uitkijkt. Deze plaats, waar bomen ritselen en waar burens barbecueën of de was ophangen, is tegelijk een onkenbare ruimte, die beschikt over een "transcendent oor". De gespletenheid van de toegesprokene (allegaars, metafysisch en meestal allebei tegelijk) leidt tot raadselachtige en intrigerende passages, wanneer de dichter in herhaling en variatie van woorden en klanken als een vogel boven nest of prooi cirkelt. Maar even makkelijk leidt dit spel met klank en betekenis tot passages waarin wel erg nadrukkelijk wordt geprobeerd uit taal een geloofsinzicht te puren, zoals in "een lijn ben ik, Jou zoekend / van Jou zoek. ik word voleind".

Deze gedichten sluiten aan op het motto van de bundel: een gebed is pas echt een gebed, zegt godsdienstfilosoof John D. Caputo, als we niet weten of er iemand is om het te horen of tot wie we bidden en waarvoor: "*By the impossible everything begins*". In een tv-interview zei Baars iets vergelijkbaars over zijn ontwikkeling als dichter: toen tot hem doordrong dat hij steeds schreef in het verlangen dat "men" het goed zou vinden, heeft hij al zijn oude werk weggegooid en is hij begonnen in zijn poëzie tegen "niemand" te spreken.

De indruk dat er aan deze poëzie een autobiografische urgentie ten grondslag ligt, wordt nadrukkelijk gewekt door het gedicht 'Kosmologie van het tapijt', dat aan de eerste afdeling voorafgaat. Met de zuigende kracht van de beginregel ("daar opende zich onder haar in wat genoemd was het tapijt een wormgat") en strofen die allemaal met "daar" beginnen, draagt dit gedicht dwingend de verbijstering over van iemand wiens geliefde thuis wordt getroffen door een hartaanval. Vanaf dit eerste gedicht blijkt hoezeer Baars de pendelbeweging tussen overbewustzijn en terloopsheid beheerst.

In de tweede afdeling heeft de binnenplaats plaatsgemaakt voor de grote wereld: de ik spiegelt zich aan gebeurtenissen uit het leven of ideeën van uiteenlopende persoonlijkheden als Tom Waits, Werner Herzog, Hannah Arendt. Wil hij bijvoorbeeld aangeven wat het belang is van zijn eigen wandeling van huis naar ziekenhuis, dan doet hij dat tegen de achtergrond van wat filmer Werner Herzog heeft gedaan, toen die te voet van München naar Parijs ging, omdat hij meende dat hij zo de dood van Lotte Eisner, zijn leermeesteres, kon uitstellen. Ook in deze afdeling wisselen overbewustzijn en terloopsheid elkaar af, maar het eerste wint het te vaak van de tweede.

Een bijzondere spiegelrol speelt Gerald Manley Hopkins, wiens 'Sonnets of Desolation' een aparte afdeling vormen. Deze gedichten zijn veel traditioneler van vorm, maar tegelijkertijd vrijer en meer verwrongen van taal ("het wijste woord dat// Mij ontboezemt treft blaakhemels bruuske blok/

*Veel verzen hebben
behalve een anekdotisch-
persoonlijke ook een
belijdend religieuze
betekenis*

Of helse ban”) dan die van Baars zelf. Dat hij deze vertalingen in zijn bundel heeft opgenomen, ver-raadt zijn behoefte om langs een omweg te laten zien hoe ver een dichter van huis kan raken als hij onder woorden wil brengen hoezeer hij twijfelt aan God, en hoe vrij zijn formuleringen dan kunnen worden. Anderzijds lijkt Baars er ook mee aan te geven dat hij zichzelf wel iets zou toewensen van zulke vrij makende gekte, al was het maar dat zijn gedichten dan beter zouden bekliven.

Na de stevig op het denken leunende eigen gedichten en het verwrongen geloofsgeweld van de vertalingen is de vierde afdeling een verademing. Weliswaar is de peetvader hiervan ook een eerste-rangs gelovige, maar dan wel Franciscus die tot de vogels preekte. In elk van deze gedichten vraagt de ik aan vogels (van oehoe tot musje) of zij wel besef-fen hoe ver zij, net als mensen, van de natuur zijn afgedwaald en tot cultureel wisselgeld zijn gewor-den. Onder die vogels is ook een “antivogel” die als een “demiurg, zo hoog / boven ons, korrels, schept en overziet” – de drone als goddelijke instantie. Baars doet met deze gedichten geen poging om het lyrische hoogterecord van Guido Gezelle te bre-ken, maar tussen alle vragen die hij de vogels stelt, weet hij ze wel in beweging te krijgen, zoals in:

[...] weten

jullie hoe atomisch jullie zijn?
hoe volmaakt absoluut jullie

relativiteit? hoe jullie jullie
zich verwolkt tot wolk tot wolk

tot nieuwe wolk en altijd jullie

blijft? slaan jullie, spreekuwen, spreekuw
voor spreekuw dat gade of ontsnapt

er aan die singuliere spreekuwen-
blik ook iets zoals aan die van mij?

De bundel wordt afgerond met een uitgesproken lyrisch gedicht voor de geliefde, die weer thuis is: “wat we begonnen zijn beginnen / we elke dag opnieuw en elke dag / wil ik nog meer opnieuw // met jou beginnen.” De ik kan zijn geluk om de thuis en in het leven teruggekeerde geliefde niet op. Intussen is de lezer er ook van doordrongen geraakt dat regels als: “je te kennen is je keer op keer / te leren kennen is je elke dag / weer leren te verliezen en / gekend in jou mijn eindigheid / verwerven in de afstand / van een eeuwigheid” behalve een anekdo-tisch-persoonlijke een belijdend religieuze beteke-nis hebben.

Het laatste woord van gedicht en bundel is “beginnen”. Bijna terloops, maar met opzet natuur-lijk. *Binnenplaats* mag dan een debuut zijn waaraan je de debutant nauwelijks afleest, je zou wensen dat Baars zich na dit begin al dichtend en verkennend verder van het nest waagt waar hij nu nog te veel omheen blijft cirkelen. Denkend aan H. Marsman: “Het nest is goed, maar het heelal is ruimer.”

AD ZUIDERENT

JOOST BAARS, *Binnenplaats*,
Van Oorschot, Amsterdam, 2017, 89 p.